

Bevezetés

A zsoltárok jelentősége

A zsoltáréneklés – Krisztus példáját követve – a keresztyénség kezdeteitől fogva az istentisztelet (liturgia) fontos alkotórésze. A római miserend hétről hétre változó énekei (introitus, graduale, tractus, offertorium, communio) általában zsoltárból veszik szövegüket.¹ Még jelentősebb szerepet kapott azonban a zsoltár a napszaki (hajnaltól késő estig tartó) imaórákban, ahol a rendszeresen zsolozsmázó közösségek egy hét alatt énekeltek végig a teljes zsoltároskönyvet. Az anglikán egyház a reggeli és esti imaórák alkalmain egy hónap alatt imádkozza végig a 150 zsoltárt.

A reformáció többi egyházaiban is a korábbiakhoz hasonló szerepet kapott a zsoltáréneklés. A Luther és munkatársai által kiadott ágendákban gyakran találunk utalást egy-egy “német zsoltár” eléneklésére, legtöbbször az istentisztelet elején. Az egyházi ünnepkörhöz, a vasárnaphoz választott introitus-zsoltár adja meg az evangélikus egyház istentiszteleteinek alaphangját az 1986-ban kiadott magyar agenda szerint.

Kálvin is nagy súlyt fektetett a zsoltárok istentiszteletben betöltött szerepére. 1536-ban – még mielőtt találkozott volna a Marot-fordította zsoltárokkal és a strasbourg-i gyülekezet zsoltáréneklésével – így ír: a zsoltárokat “az egyházban való éneklésre kívánatosnak tartjuk, amint erre példa az ógyház és Pál tanúsága... A zsoltárok tudnak arra indítani, hogy szívünket Istenhez emeljük...”² Egy további fontos gondolatot találunk az 1543-as zsoltárkönyv előszavában. A reformátor Augustinusra utal, aki ezt mondta: “senki sem tud Istenről méltóképpen énekelni, csak az, akit ő tanít meg erre. Ezért akármerre is keresgéljük körös-körül, sem jobb, sem Isten dicsőítésére alkalmasabb énekeket nem találhatunk, mint a Dávid zsoltárait... Amidőn tehát ezeket énekeljük, bizonyosak lehetünk abban, hogy e szavakat maga Isten adja a szánkba...”³ A reformátor itt még arra is tanít minket, hogy ne féljünk már megszületett, de Istentől ihletett énekeket és imádságokat ajkunkra venni és azokkal élni, hisz ezeket a szavakat is “maga Isten adja szánkba”, hogy a mi személyes imádságunkká válva mond hassuk, énekelhessük teljes szívvel. Luther nagyon hasonló gondolatot ír le 1528-ban: “bárki bármilyen körülmények között is van, talál benne (ti. a zsoltárkönyvben) olyan zsoltárokat, és igéket, melyek az ő helyzetére illenek, olyannyira, hogy ő maga sem tudott volna jobbat mondani, vagy találni.”⁴

A genfi reformátor még Luthernél is következetesebben fordult vissza az őskeresztyénséghez, amikor a bibliai szövegeket (nemcsak a zsoltárokat, hanem az újszövetségi canticumokat, a tízparancsolatot, valamint a nem bibliai szövegű apostoli hitvallást) tette az éneklés alapjává – igaz, a 16. században kedveltebb, megverselt formában. 1562-től, a teljes zsoltárkönyv megjelenésétől kezdve a genfi egyház a heti három istentisztelet alkalmával – a római rítus gyakorlathoz igen hasonlóan – folyamatos rendben, fél évenként végigénekelte a teljes zsoltárkönyvet.

A mai református zsoltáréneklés – sajnos – igen messze van ettől a fegyelmezett magatartástól. Legtöbbször ötletszerű a válogatás, így a 150-ből ma alig több, mint 20-at használnak rendszeresen a református gyülekezetek. További 10-15 zsoltár ritkábban fordul elő, de a legjobban éneklő gyülekezetek is csak a 150 zsoltár mintegy harmadát ismerik.

A zsoltárok istentiszteleti használata

A bibliai zsoltárokat leggyakrabban saját imádságainként olvassuk. Bennük csaknem minden emberi érzélem megtalálható – szeretet, harag, féltékenység, istenimádat, félelem, gyengeség stb. A zsoltárokból így az emberi élet sokfélesége rajzolódik ki előttünk, de közben mindezt imádságként élhetjük át, vihetjük gondolatainkat Isten elé. Ez lecsendesíti szívünket és előkészít az Ige hallgatására. A liturgikus napszaki imádságok (laudes, prima, vespera stb.) elején vett zsoltárok pontosan ezt a “dramaturgiai” szerepet töltik be.

A zsoltárok azonban sok esetben nem magunkra, hanem Krisztusra vonatkoztathatók, amikor születéséről, szenvedéséről, istenségéről beszélnek prófétikus nyelven. Erről ír az ismert, mártírhálált halt protestáns lelkész, Dietrich Bonhoeffer is: “Ha mi... a zsoltárokat akarjuk olvasni és imádkozni, nem azt kell először kérdeznünk, hogy mi közük van hozzánk, hanem, hogy mi közük van Jézushoz.” A 22/21. zsoltár első verseit például, mint emberi életérzést ugyan vonatkoztathatjuk magunkra, de tudnunk kell, hogy senkire olyan mértékben nem volt igaz ez

¹Vö. Csomasz Tóth Kálmán: A református gyülekezeti éneklés – Ref. Sajtóosztály, 1950. 204. old.

²Memoire sur l'organisation de l'Eglise de Genève, idézi Csomasz Tóth K. i.m. 97. old.

³Az előszó magyarul megjelent a Zsoltár I. évf. 4. számában

⁴Frieder Schulz: Zsoltáréneklés a lutheránus gyülekezetekben – Magyar Egyházzene I. évf. 3. sz.